

Ett utrikespolitiskt programtal

Liksom de flesta utrikespolitiska tal innehåller utrikesminister Undéns söndagsföredrag en än större procent truismer och obestridda teater än politiska deklamationer brukar göra. Men de framförs med sympatisk rättframhet, utan ordlekar eller koketta tvekydigheter. Och på några punkter görs uttalanden som är av intresse icke blott på grund av talarens ställning, utan också med hänsyn till det sagdas sakliga innebörd.

Utrikesministern betonade de svårigheter som möter vid en bedömning av regeringens politik under kriget. Det var ständigt fråga om avvägningar mellan önskan att bevara freden och principen om en fast nationell neutralitetspolitik. Om för stora eftergifter gjordes betydde detta att man i onödan hjälpte den makt vars nederlag en överväldigande majoritet hoppades på. Om icke tillräckliga eftergifter gjordes måste resultatet bli krig och efter all sannolikhet Sveriges underkuvande. "Dessa avvägningssproblem ställde den svenska statsledningen på svåra prov. I vad mån den dåvarande samlingsregeringen bedömde de uppkomna situationerna riktigt eller oriktigt, det får lämnas åt historien att granska." Undén betonade tillika att alla de större partierna delade ansvaret för politiken under krigsåren; intet parti har nu rätt att säga "att om bara vi suttit vid makten då skulle vi både ha räddat freden och hållit tyskarna på mattan".

I allt detta bör de flesta kunna instämma. Men ett par kompletterande reflexioner tränger sig på. Undén utgår tydligen från att de av regeringen gjorda eftergifterna principiellt var tillåtliga, att de icke gick utöver den gräns som känslan för nationell frihet och självständighet måste uppställa. Även om denna uppfattning godtas uppstår frågan om de uttalanden med vilka eftergifterna beledsagades särskilt från stats- och utrikesministrarnas sida icke överskred denna gräns och kom Sverige att framstå som vida mer engagerat i den tyska politiken än de yttre åtgärderna gav vid handen. På detta problem ingår Undén, vars uttalanden under kriget hade en helt annan färg än regeringens, av naturliga skäl icke. Men det bör beaktas och uppskattas att han överlämnar åt historien att granska och bedöma samlingsregeringens politik. I hans tal finns ingen tendens att överdriva regerin-

gens insatser, att framställa dess politiska klokhet som den väsentliga orsaken till att Sverige inte kom med i kriget. Tönen har varit en helt annan i statsministerns deklamationer; här har det ständigt påståtts att, som det heter i 1944 års trontal, "vi ha kunnat hålla vårt land utanför den stora konflikten". Än starkare framträder skillnaden om man studerar ett annat avsnitt av Undéns tal, där det talas om irritationen över "episoder eller åtgärder, förut okända, som ger intryck av att ledningen vid vissa tillfällen gjorde medgivanden som åtminstone nu, i belysning av händelseutvecklingen, förefaller ha inneburit onödiga eftergifter mot det pockande Tyskland"; även på denna punkt nöjer sig Undén med att hänvisa till historiens dom.

Jämväl på andra punkter bör utrikesministerns tal kunna vinna allmän anslutning. Med all rätt säger han att "Sverige inte vill ansluta sig till något stormaktsblock" och att "vår ambition är att söka efter ringa förmåga motverka, att en klyfta gräves mellan öster och väster". Tilltalande är att dessa självklara satsar icke kombineras med några utfall mot pressens fria bedömande av stormakternas politik eller några maningar till s. k. ideologisk neutralitet. Tilltalande är också att Sveriges tänkbara insatser till fredens bevarande framställs i så anspråklösa ordalag. Redan den norske utrikesministerns ord för några veckor sedan, enligt vilka de nordiska staterna bör utgöra en brygga mellan Östern och Västern, står genom sin positiva formulering den löjligen självöverskattningen nära.

I mycket allmänna ordalag rekommenderar utrikesministern en handelsöverenskommelse med Ryssland. Riktigheten av hans sats att "ett långsiktigt handelsavtal med Sovjetunionen skulle vara av stort värde för ett solitt vänskapsförhållande till detta land" skall inte bestridas. Så mycket mindre som denna sats utgör en klar dementi av regeringspressens försök att hävda att det är avtalsförslaget kritiker som ser frågan politiskt. Då Undén därjämte uttalar sin förhoppning "att det vid de fortsatta förhandlingarna skall lyckas oss uppnå sovjetisk medverkan för avslutandet av en för båda parter godtagbar och gynnsam överenskommelse", vill man i detta försiktiga uttryckssätt se en antydning om att regeringen söker genomdriva en sådan revision av avtalsförslaget att det från sakligt-ekonomiska synpunkter kan vara godtagbart för vårt land.

Endast på en punkt har utrikesministern tillåtit sig att ersätta saktighet med en lustighet. Han talar om att en publicering av utrikesdepartementets aktstycken för närvarande endast är avsedd i vad angår förhållandet till Norge och förklarar i samband härmed att "jag inte gått till

mitt nuvarande ämbete i syfte att huvudsakligen ägna mig åt arkivforskning". Ingen begär att samtliga aktstycken från krigsåren skall publiceras; alla förstår att blott ett urval kan komma i fråga. Ingen begär heller att utrikesministern skall ägna sig åt arkivforskning, att han skall vara redaktör av den aktpublicering som ställs i utsikt. Men vad man efter tillsättningen av sakkunniga för utgivande av aktstycken från kriget ansett sig kunna vänta är att en allsidig och omfattande publikation kommer till stånd. Utrikesministerns insats bör begränsas till kontroll av att för publicering icke lämpade aktstycken utesluts, varvid naturligtvis bör tillses att vissa vägledande uppgifter om orsakerna till och metoderna för uteslutningen lämnas. Det kan icke hjälpas att Undéns deklamation i denna punkt — utan att direkt strida mot hans tidigare uttalanden — ger ett intryck av att även denne representant för objektiviteten och rättledningen i vårt offentliga liv i någon mån drabbats av yrkesmässig deformation.